

ЗВЕДЕННЯ ПРАВИЛ УНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ

© Роман Рожанківський, 2002

Зібрано і сформульовано найпотрібніші для користувачів специфічні правила унормування української термінології та фахової мови.

The most important specific rules for Ukrainian terminology and professional language normalization are presented.

Зроблено спробу зібрати разом і стисло викласти переважно відомі засади, норми, вимоги, правила та рекомендації, яких треба дотримуватися, унормовуючи і стандартуючи українську термінологію та враховуючи її специфіку. Оскільки термінологія – це лише базовий складник фахової мови, до цих правил долучено специфічні норми науково-технічного стилю української мови. Найголовніша риса цього стилю, у додаток до літературного, – точність вислову думки й однозначність її зрозуміння. У такому розрізі опрацьовано матеріали конференцій „Проблеми української термінології” та „Термінологія і сучасність”, настановчий ДСТУ 3966-2000 „Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять”, а також іншу спеціальну літературу.

Нема ніякого сумніву в тому, що мова – це надскладна система, „невід’ємна складова людського розуму (інтелекту)” [1], природний стан якої характеризує „асиметрія мовного знака, тобто відсутність однозначної відповідності між значенням і формою” [2], унаслідок чого математичне „абстрагування ... і оперування ідеальними об’єктами не можна механічно переносити на аналіз фактів мовних” [2]. З думками філологів треба погодитися.

Проте, саме через складність мови досліджувати її ідеальні об’єкти надзвичайно корисно для виявлення переважних засобів і тенденцій, а для української мови особливо потрібно, враховуючи її багатющий лексикон (словниковий склад мови) та дуже розвинені спеціальні (тобто ідеальні) синтетичні засоби висловлення, що занотовано в граматиці й великих словниках – і давніх, і сучасних. Зрозуміло також, що кожне з поданих нижче правил має винятки чи паралельні інші правила, які, як завжди, лише підтверджують головне правило (винятки доцільно було б зафіксувати). Розглядаючи ці правила, треба обов’язково врахувати, що деякі термінологи глибоко вникли в суть української мови з її офіційно чи неофіційно зафіксованими правилами, стали на позиції відродження мови й заперечують деякі з наявних правил через невмотивованість і примусовість їх уведення.

Завдання відродити українську мову, відновити її самотність означає повернути до життя її характерні риси, що випливають з розвиненості синтетичних конструкцій [3] та відповідного обсяжного лексикону. Українська мова зовсім не така як аналітична англійська чи російська з розвинутою аналітикою. Теперішній стан української мови характерний тим, що майже втрачено її самотні риси внаслідок кількавікового зливання з протилежною їй російською мовою, а тепер ці риси яскраво заперечує ще й англійська, яку масово вивчаємо. Ми повинні усвідомити, що маємо свою мову, яка відображає та визначає нашу автохтонність і самотність, і належним чином її шанувати й захищати. Науковці й інші діячі, які ще сьогодні відстоюють позицію „усталеної мови” (сложившегося языка) з її суцільно російськими термінами та суржиковим стилем наносять українській мові велику

шкоду – вони, хіба, в глибині душі намагаються її знищити, бо неможливо повірити, що вони нічого не знають про стан української мови в Україні й не усвідомлюють що чинять. А суперечка щодо переваг аналітичності чи синтетичності мови нічого не дасть, бо ще ніхто не доказав і ніколи, мабуть, не докаже, яка структура мови краща. Шануймо ж і захищаймо нашу мову такою, як її дав нам Бог, напугивши всіх, хто її утверджував, – наш нарід, Івана Котляревського і Тараса Шевченка, а через них ще багатьох наших класиків літератури і мовознавства.

Правила, за винятком тих, де йдеться про відродження мови, призначено лише для фахової (науково-технічної) мови, а літературна їй не потребує, хоч і не можна цілком заперечувати певного впливу фахової мови на літературну. Не треба звинувачувати термінологів у тому, що вони вигадали якесь правило, – навпаки, кожне правило має міцне підґрунтя в українській літературній мові. Так, дію, подію і вислід чи об'єкт дії розрізняють віддавна: *облегчение – полегчення, улекишвання, полегкість, одлига* [4 (1899); 5 (1918)]; *обольщение – принаджування, принада* [4; 5], *обвинение – обвинувачування, обвиня* [4], *обвинувачення, обвинувачування* [5]; *обособление – відокремлювання, відокремлення* [5]. Інша річ, що без віддіслівних іменників на *-ня* можна було б цілком обійтися, застосовуючи (як Шевченко) описові дієслівні форми, якби не вимоги міжнародної гармонізації термінології (практично всі мови мають подібні віддієслівні іменники і застосовують їх як позначку дії).

Нема також підстав вважати, що термінологи десь обмежуються „рамками одного способу словотвору” [2] і не виходять на способи аналізу за різними зразками – навпаки, термінологи загалом завжди намагаються розглянути всі автентичні українські конструкції, а мовознавці їм у цьому дуже допомагають.

Далі викладено та пронумеровано найпотрібніші конкретні правила, кожне з яких вирішує певну практичну проблему користувача. Усі приклади в тексті наведено курсивом, рекомендовані – грубим шрифтом, а nereкомендовані – звичайним. Звичайним курсивом подано також закінчення слів у правилах словотвору.

Термінологічні правила такі:

1. Безумовно та в повному обсязі дотримуватися загальних міжнародних вимог щодо стандартизації термінології, викладених в нормативному документі Держстандарту України ДСТУ 3966-2000 [6], а передусім вимог до терміна (однозначна відповідність поняттю, відповідність поняттю за власним [внутрішнім, безпосереднім, прямим] значенням слова, системність, стислість, словотвірна здатність, мовна правильність, милозвучність) й означення поняття (сумірність з поняттям, наявність лише суттєвих ознак, системність, відсутність хибних кід, відсутність тавтології, відсутність заперечення ознак для позитивного поняття, несуперечливість з означеннями в інших стандартах, раціональна стислість, мовна правильність).

2. Дотримуватися вимог ДСТУ 3966 [6] щодо розмежування дії, події і вислуду чи об'єкту дії у термінах-віддієслівних іменниках на *-ня*, *-ття* та без суфіксів, що позначають процесові явища (*випускання / випущення / випуск; розставляння / розставлення / розстава; рухання, порухування / порухання / порух*). Приклади винятків: оголошування / оголошення / оголошення; означання, означування / означення / означення; визначання, визначування / визначення / визначення [6; 7; 8].

3. Згідно з рекомендаціями ДСТУ 3966 [6] стандартувати дієслова поряд з віддієслівними іменниками на *-ня*, *-ття* як терміни на позначення процесових явищ, наприклад *{завертання {завертати}}* *{завернення {завернути}}*, що дає змогу замінити в текстах розчеплені присудки на дієслова (*здійснювати тестування* на *тестувати*,

проводити опитування на *опитувати*) і уникати надмірного „ннякання” в фаховій мові, зокрема в означеннях понять.

4. Щоб позначити призначеність чи здатність суб'єкта виконувати активну (перехідну) дію застосовувати віддієслівні прикметники, утворені за допомогою суфіксів *-льн(ий)*, *-ів-н(ий)*, *ив-н(ий)*, *-ч(ий)* безпосередньо від інфінітива недоконаного виду (*вимір-юва(ти) – вимір-юва-льн(ий)*; *крути(ти) – крути-льн(ий)*; *форм-ува(ти) – форм-ува-льн(ий)*, *форм-ів-н(ий)*; *викон-ува(ти) – викон-ав-ч(ий)*) [6; 7] чи за посередництвом віддієслівних іменників (*настанов(а) – настанов-ч(ий)*, *приготов(а) – приготов-ч(ий)*, *вимір – вимір-ч(ий)*) [2], а також іменники на *-ість*, утворені від цих прикметників (*вимірюва-льн-ість*, *крути-льн-ість*, *форм-ів-н-ість*, *викон-ав-ч-ість*). Рідше застосовують відіменникові суфікси *-ськ(ий)*, *-ов(ий)*, *-н(ий)* (*друкар – друкар-ськ(ий)*, *різьбар – різьбар-ськ(ий)*; *пуск – пуск-ов(ий)*; *тяг(а) – тягов(ий)*; *руш-ій – руш-ій-н(ий)*, *нос-ій – нос-ій-н(ий)*, *верт-ій – верт-ій-н(ий)*). Можна застосовувати також прикметник на *-уч(ий)*, утворений доданням цього суфікса до кореня дієслова, якщо кінцева форма не збігається з формою дієприкметника теперішнього часу, утвореного від основи дієслова 3-ї особи множини (*хапучий /хапаючиий/, сипучий /сиплячий/,* але не *в'яжучий, несучий*, бо ці спільні прикметнико-дієприкметникові форми не дають змоги легко розрізнити дієву властивість суб'єкта від стану його перебування в дії). Див. ще п. 5.

5. У складних віддієслівних прикметниках, що містять як першу частину об'єкт дії та позначають призначеність чи здатність суб'єкта виконувати активну дію не користуватися правилом п. 4, а застосовувати суфікс *-н(ий)* (*тепозберезний, стінопробивний, цигарконабивний, газобирний, звіробійний, хвилевідбійний, ґрунтозабірний, кормодобувний, нафтодобувний, породонавантажний, клеєварний, скловарний, ромбовидний, водовідвідний, димопровідний, лісовозний, іскрозасний, жовчогінний, торфоперегнійний, стеблообгортний, пароперегрівний, водогрійний, життєдайний, добродійний, водорозподільний, шовковіддільний, піскодувний, газоспоживний, траводійний, водоскидний, гідроокисний, сінокісний, яйцекладний, рудоконний, ґрунтопокривний, плитоламний, винорозливний, нафтоналивний, кровопролитний, сірковловний, каменеломний, шумоглушний, вологолюбний, вогнеметний, рудопромивний, вуглецьний, монеторозмінний, сівозмінний, кутомірний, азотовмісний, лісовідновний, медоносний, ракетоносний, звукозаписний, водопійний, риборозплідний, сортовипробний, світлонапрямний, газовипускний, гвинторізний, рейконарізний, виноробний, деревообробний, лісорубний, землевпорядний, лісорозсадний, кровосцний, травосійний, пиловідстійний, плівкотвірний, хвороботворний, салотопний, вітрозатримний, берегозахисний, водоохоронний, доброчинний, солерозчинний, зерноочисний, рантовшивний, енергоощадний). Із 550-ти складних прикметників такої конструкції від перехідних дієслів без *-ува-* в доконаному виді [9] лише в 50-ти (9%) іменник не є об'єктом дії (*куленепробивний, сніговійний, паровозний, радіопозивний, водомісний, закономірний, планомірний, жаромісний, вогнепальний, вікопам'ятний, комахозапильний, клинописний, правописний, бензозаправний, яйцеродний, неправосудний, домотканий, золотканий, вітрозакисний, шумозакисний*) і тільки для таких нечасто вживаних складних слів належало б застосувати правила 4, 6. До речі, точніше *вітрозатримний, шумопоглинний*. Наявні у словниках [9] порівняно стислі й молозвучні слова типу *водоприймальний, газопостачальний* заперечувати не можна, але рекомендувати до вжитку *газонаповнювальний (газонаповний)* чи *газоохолоджувальний (газоохолодний)* недоцільно.*

6. Щоб позначити здатність об'єкта піддаватися дії (виконувати пасивну дію) застосовувати віддієслівні прикметники, утворені за допомогою суфіксів *-н(ий)*, *-ов-н(ий)*, *-анн(ий)*, *-енн(ий)* від інфінітива доконаного виду (*виміря(ти) – вимір-н(ий)*; *крути(ти) – крут-н(ий)*; *сформ-ува(ти) – сформ-ов-н(ий)*, *викона(ти) – викон-анн(ий)*; *настанови(ти) – настанов-н(ий)*; *здійсни(ти) – здійсн-енн(ий)*), а також іменники на *-ість*, утворені від цих прикметників (*вимір-н-ість*, *крут-н-ість*, *форм-ов-н-ість*, *викон-анн-ість*, *здійсн-енн-ість*) [6; 7]. Примітка. Недоцільно застосовувати пасивні дієприкметники недоконаного виду у ролі пасивних прикметників (*вимірюваний*, *кручений*, *формований* тощо), бо це породжує неоднозначність розуміння вислову і привносить російський спосіб позначання та мислення.

7. Щоб позначити призначеність чи здатність суб'єктів виконувати неперехідну дію, до якої належать також зворотна дія та взаємодія, застосовувати віддієслівні прикметники, утворені за допомогою суфіксів *-к(ий)*, *-лив(ий)*, *-уч(ий)*, *-ав(ий)*, *-ив(ий)* від основи інфінітива недоконаного виду без кінцевої голосної (*леті(ти) – лет-к(ий)*, *міна(тися) – мін-лив(ий)*, *плава(ти) – плав-уч(ий)*, *згаса(ти) – згас-ав(ий)*, *блука(ти) – блук-ав(ий)*, *світи(ти) – світ-ив(ий)*), а також іменники на *-ість*, утворені від цих прикметників (*лет-к-ість*, *мін-лив-ість*, *плав-уч-ість*, *згас-ав-ість*, *блук-ав-ість*, *світ-ив-ість*) [6; 7]. Примітка. Не можна застосовувати активні дієприкметники (*плаваючий*) у ролі прикметників, бо це породжує неоднозначність розуміння вислову.

8. Не можна вживати суфікс *-к(а)* на позначення дії чи події (*оцінювання*, *оцінення* /*оцінка*); *рубання*, *зрубання* /*рубка*) [6]. На позначення наслідку чи об'єкту дії частіше вживають не суфікс *-к(а)*, а суфікси *-ок* чи *-анк(а)* (*утулок*, *втулок* /*тулка*); *рубанк(а)* /*рубка*). Суфікс *-овк(а)* не можна вживати взагалі (*кування*, *викування*, *викувок* /*поковка*); *штампування*, *відштампування*, *штампованк(а)* /*шамповка*); *установка*, *установка*, *установка* /*установка*); *штормірк(а)* /*шормовка*). Винятки: *голівка*, *духовка* (краще *голівка*, *піч*).

9. Дотримуватися норм чинного правопису української мови з урахуванням підготованих до нього змін, передусім щодо написання літеросполуки *-ія-* замість *-іа-* (*матеріал*), чужомовних слів і власних назв за їхнім фонетичним відтвором (*гросмайстер*, *Айніштайн*, *Гегель*) та ін. [8].

10. Вживати, передусім, автентичні українські віддієслівні форми через їхню переважну стислість (односкладовий корінь типу бив, бир, в'яз, важ, вал, вар, вин, вив, від, гас, гин, гін, діл, дріб, дув, зив, знач, знім, зол, кар, кид, кос, клад, клей, клич, ков, лам, лив, лиз, ліп, став, трим тощо; нема суфікса *-овува-*, рідко мають суфікс *-ува-* в недоконаному виді й зовсім нема його в доконаному), високу термінотворчу здатність, розвиненість корчів (гнізд), природну зрозумілість внутрішніх значень і легкість запам'ятовування, мовну правильність, милозвучність, ергономність, тобто легкість вимовлення (ламати, зламувати, зламати, позламувати, ламаний, зламуваний, зламаний, позламуваний, зламуючи, зламавши, позламувавши, ламання, зламування, зламання, позламування, злам, ламач, ламальник, зламувач, зламник, ламальний, зламувальний, зламний, зламовий, ламливий, зламливий, ламкий тощо; розставляти, розставити, порозставляти, розставляний, розставляваний, розставлений, порозставляний, розставляючи, розставивши, розставляння, розставлення, порозставляння, розстава, розставляч, розставник, розставляльний, розставлявальний, розставчий, розставний, розставовий, розставливий тощо).

11. Намагатися не вживати чужомовні слова, у корчі яких нема дієслів, якщо існують загальновідомі українські відповідники, бо це змушує формувати неприємні дієслівні

українській мові розчеплені присудки (типу *здійснити імпрезу, вчинити агресію, зробити бартер*) замість того, щоб застосувати дієслово (*представити, напасти, обмінятися*).

12. Відроджувати український термінологічний фонд, добираючи як відповідник до кожного чужомовного терміна питоме українське слово не лише із сучасних академічних словників, де зафіксовано російську термінологію часів Радянського союзу, а залучаючи, передусім, термінологічні словники, видані на переломі 20–30-х років ХХ століття [10–13]. Приклади: *насос* **смок**, *помпа*; *прокат вальцівка, вальцювання*; *випозика, оренда*; *викачувати* (рідину чи газ) → *висмоктувати, висисати, випомповувати*.

13. Добирати якнайточніше за значенням українське слово з множини словникових відповідників до чужого (російського, англійського) терміна (наприклад, зі статті „представлять” [14] треба вибрати не *представляти*, а *подавати* роботу на розгляд, *виставляти* предмети для огляду, *увяляти* предмет, *познайомити* з людиною, *показувати* телепрограму (але елемент *представляє* [репрезентує] клас); зі статті „передавать” [10; 11] вибрати *пересилати*, якщо на відстань і *передавати*, якщо на місці).

14. Намагатися не запозичати чужий термін за наявності українських відповідників (не *топiк*, а *тема*; не *установка*, а *устава*; не *сосиски*, а *ковбаски* і *ковбасочки*; не *накат*, а *накіт*; не *фандрейзинг*, а *коштопошук*; не *магазин*, а *крамниця*; не *принтер*, а *друкарка*; не *ксерокс*, а *копіювач*; не *очки*, а *пункти*. А коли все ж запозичати в таких умовах, то ставити його наприкінці синонімічного ряду після автентичних українських слів (*керівник, мен(е)джер; збут, маркетинг*).

15. Засвоювати новозапозичені чужомовні слова на підставі норм і наявних традиційних зразків (парадигм) української мови (не *комп'ютер*, а *компютер* чи *компютор*, бо *ампутувати* і *депутат* [9]; не *офіс*, а *офіція* [15]; не *менеджувати*, а *менджувати* [16]). Типовий спосіб засвоєння – повне відкидання чужого суфікса чи заміна його своїм (*plumbum* – *плюмбій*, *palladium* – *паладій*, *diffusio* – *дифузія*, *functional* – *функційний*).

16. Не запозичати новий термін з певної мови-продуцента за посередництвом інших живих мов, бо внаслідок накладення різних чужомовних правописних норм слово набирає малопридатної для вжитку форми типу *компост-из-увати, стандарт-из-увати*. Але за традицією доцільно запозичати слово-термін давньогрецького чи латинського походження за посередництвом цих мертвих мов як головного джерела всієї міжнародної термінології, бо це сприяє становленню мовного ладу (див. приклади з п. 10).

Синтаксично-стилістичні норми української фахової мови такі:

17. Застосовувати активні особові, безособові та неозначено-особові конструкції речення, в яких іменник на позначення об'єкта дії завжди подано у знахідному відмінку (*Ми виконуємо завдання...; Науковець дослідив явище...; Завваження враховуватимемо...; Моделі можна використати...; Обмеження на параметри вводять...; Терміни аналізують в контексті...*) [17, 18].

18. З пасивних конструкцій вживати лише безособові речення на *-но, -то*, де іменник-об'єкт дії також подають у знахідному відмінку (*Запропоновано нову модель...; Зібрано обсяжний матеріал...*) і відповідно не застосовувати інші особові та безособові пасивні конструкції з іменником...у...називному...відмінку...на...позначення...об'єкта...дії (*Процес досліджується нами...; Кафедрою проводилася велика робота...; Проблема вирішувалася...; Робота виконується...; Терміни аналізуються в контексті...; Визначена залежність між величинами...; Висновки були зроблені...; Семінаром прийняте рішення про...*) [17; 18; 19].

19. Застосовувати у фаховій мові стійкі прийменниково-іменникові сполуки як складову частину української нормативної системи керування відмінками (*комісія для складання резолюції /по складанню – неправильно/; до березня /то березень/; відповідно до*

вимог /вимогам/; **виводити до резерву** /в резерв/; **брати до уваги** /приймати/; дослідження з **теплотехніки** /по теплотехніці/; з **походження** /за походженням/; знати з **досвіду** /по досвіду/; з **тієї причини** /по тій причині/; згідно з **законом** /закону/; обчислити **за формулою** /по формулі/; **за даними** аналізу /по даних/; порівняти **за показниками** /по показниках/; **пливти за течією** /по течії/; **на вигляд** /по виду, по вигляду/; **на вимогу** /по вимозі, за вимогою/; на адресу /за адресою/; **на замовлення** /по замовленню/; **на запит** /по запиту, за запитом/; **видавати на-гора** /видавати нагору/; **звертати увагу на щось** /приділяти увагу чомусь/; **не під силу** /по силах, по силам/; **під навантагою** /при навантаженні/; **під тиском** /при тиску/; **брати під сумнів** /відчувати [мати] сумнів/; **виконуючи, під час виконання** /при виконанні/; **після закінчення** школи /по закінченню/; **після прибуття** потягу /по прибутті/; **по два** в рядку; **по черзі**; **по периметру**; **по каналах** [каналами] /по каналам/; **піти по товар** /за товаром/; **перебувати** при владі /знаходиться/; **в усіх** напрямках /по всіх/; **у певні періоди** /по певних періодах/; **в Україні** /на/; **через непорозуміння** /по непорозумінню/; **через помилку** [помилково] /по помилці/ [17; 20; 21].

20. Застосовувати у фаховій мові стійкі дієслівно-іменникові сполуки як другу складову частину української нормативної системи керування відмінками (**брати участь** /приймати/; **вживати заходів** /приймати [вживати] заходи [міри]/; **вибачатися** /просити пробачення/; **відмінної якості** /відміний за якістю/; давати **змогу** /можливість/; **дістати** професуру /отримати/; **докладати зусиль** /прикладати зусилля/ **долати** перешкоди /переборювати/; **дотримуватися вимог, відповідати вимогам, задовольняти вимоги** /задовольняти вимогам/; **завдавати болю** [втрати, збитків, поразки, страху, удару, шкоди] /спричиняти [наносити, завдавати] біль [втрату, збитки, поразку, страх, удар, шкоду]/; запобігати **нещасному випадкові** /нещасний випадок/; **надавати ваги** [вигляду, сенсу, сили, смаку, упевненості, форми] /придавати [надавати] вагу [ви(г)ляд, сенс, силу, смак, упевненість, форму]/; **надавати слово** [допомогу, змогу, інформацію, перевагу, повноваження, право]; **обіймати** посаду /займати/; **ставити** питання /піднімати/; **складати** подяку /виносити/; **ставити** вимогу /пред'являти/; **цілими днями** /по цілих днях/; **протягом** часу /на протязі/; **убезпечувати** [убезпечити] **виробництво** /забезпечувати [забезпечити] безпеку виробництва/ [17; 20; 21].

21. Застосовувати характерні для української мови синтетичні конструкції (**книгарня** /книжковий магазин/; **залізниця** /залізна дорога/; **зневіра** /упадок духу/; **садовина** /садові дерева/; **передусім, насамперед** /перед усім/; **відтоді** /з тих пір/; **чимдуж** /що є сили/; **досі** /до цього часу/; **нанівець** /на ніщо/; **різьблений** /покритий різьбою/; **цвяхований** /оббитий цвяшками з широкою голівкою/; **жоден** /ні один/; **аби** /лиш би/; **бо** /тому що/; **лікарка** /жінка-лікар/; **якнайдорожча** /усіх дорожче/; **найшвидший** /самий швидкий/; **занизько** /занадто низько/; **завелике** /занадто велике/; **тонесенька** /зовсім тонка/ [3]; **обабіч** /по обидва боки/; **обіруч** /обома руками/; **унеможлиблювати** /робити неможливим/; **знебарвлювати** /обезбарвлювати/; **повіднювати** /поступово відновити/; **познешкоджувати** /поступово знешкодити/; **попересполокувати** /поступово пересполокати/; **цегельня** /цегельна фабрика/; **броварня, пивоварня** /пивзавод/; **ливарня** /ливарний завод/; **виконуватимуть** /будуть виконувати/; **розроблятиме** /буде розробляти/; **приймальня** /приймальня (кімната)/; **пекарня** /хлібозавод/ тощо [22].

22. У фаховій мові застосовувати дієслова замість розчеплених присудків, що не становлять стійких дієслівно-іменникових сполук (**запам'ятати** /утримати в пам'яті/; **заснувати** /закласти основу/; **критикувати** /піддавати критиці/; **зіпсуватися** /привести в несправність/; **суперечити чомусь** /знаходитися в протиріччі з чимось/; **погіршити** /привести до погіршення/; **запекатися** /приходити в упадок/; **вимагати** /пред'являти

вимогу/; захищати /забезпечувати захист/; досліджувати /ітидавати дослідженням/; заряджати, розпоряджатися /віддавати розпорядження/; обробляти різанням /виконувати оброблення різанням/; лінійно згладжувати /здійснювати лінійне згладжування/; убезпечувати /забезпечувати безпеку/ [17].

23. Замість активних дієприкметникових форм теперішнього часу від перехідних дієслів, що порушують усю систему української мови, у термінах застосовувати прикметники, іменники, пасивні дієприкметники, словосполучки, а в означеннях понять та інших фахових текстах ще описові конструкції „що + дієслово” (*використовувана модель /использующаяся модель/; колектор-відвідник продуктів спалювання /коллектор, отводящий продукты сгорания/; набіжна хвиля /падающая волна/; згасаві коливання /затухающие колебания/; завідувач відділу /заведующий отделом/; керівник справ /управляющий делами/; ведучий телепрограми /ведущий телепередачи/; рухомий /движущийся, бежущий/, чинний прилад /действующий прибор/, фонтанівна свердловина (термін) чи свердловина, яка фонтанує (означення, текст) /фонтанирующая скважина/)*

Викладено не повний звід правил. Цю статтю належить розглядати лише як початковий матеріал для доповнення та подальшого опрацювання спільними зусиллями мовознавців і фахівців-термінологів. Треба також наповнити документ актуальними та корисними прикладами, і позитивними, і негативними, а також винятками з правил. Кінцева мета – полегшити термінологам, науково-технічним працівникам і всім фахівцям своєї справи спілкуватися та опрацьовувати матеріали українською мовою.

1. С.Денисенко *Когнітивний аспект проблеми термінотворення // Вісник: Проблеми української термінології*. – Львів, Львівська політехніка, 1998, № 336. – С.35–36. 2. В. Пілецький *Децо про віддієслівні прикметники в українській науково-технічній термінології // Вісник: Проблеми української термінології*. – Львів, Львівська політехніка, 1998, №336. – С.41–43. 3. Diana Wiczorek. *Syntetyczność języka ukraińskiego. Ukraińsko-polsko-rosyjskie paralele // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. – Lublin – Polonia, v.XIV/ XV. – 1996/1997. – С.121–131. 4. М.Уманець, І.Спілка *Словар російсько-український*. – Львів, 1899. – 1149 с. 5. С.Іваницький, Ф.Шумлянський *Російсько-український словник*. – Вінниця, Відділ нар. Освіти, 1918. – 268+256 с. 6. *Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять*. ДСТУ 3966-2000.– К.: Держстандарт України, 2000. – 32с. 7. В.Моргунок. *Передмова // Російсько-український словник наукової і технічної мови*. – К., 1997. – С.3–13. 8. В.Перхач *Про засади відродження та розвитку української науково-технічної мови // Науково технічне слово*, - Львів: Львівська політехніка, 1993 № 1 (2). – С.85 – 95. 9. *Орфографічний словник української мови*.– К.: 1. Наукова думка, 1975. – 856с. 10. *Словник технічної термінології (Загальний) / І.Шелудько, Т.Садовський*.– К.: ДВУ, 1928. – 588с. 11. *Словник технічної термінології. Електротехніка / І.Шелудько*.– К.: ДВУ, 1928. – 247с. 12. *Словник геологічної термінології / П.Тутковський*.– К.: ДВУ, 1923. – 202с. 13. *Словник природничої термінології/ Х.Полонський*. – К.: ДВУ, 1928.– 262с. 14. *Російсько-український словник*.– К.: Наукова думка, 1968. – 3т. 15. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*.– К.: Перун, 2001. – 1440с. 16. Б.Грінченко *Словарь української мови*.– К., 1907 – 1910. – 4т. 17. Н.Непійвода *Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект)*. – К.: Міжнар. фін. агенція, 1997. – 303 с. 18. К.Городенська. *Синтаксична специфіка української наукової мови // Українська термінологія і сучасність: Збірник наук. праць, Вип. IV*. – К.: КНЕУ, 2001. – С.11–14. 19. Ю.Шевельов *Українські синтетичні конструкції типу збудовано місто – збудоване місто // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. – Lublin – Polonia, v.XIV/ XV. – 1996/1997. – С.115–119. 20. *Антисуржик / ред. А.Сербенська*. – Львів: Світ, 1994. – 150с. 21. *Практичний словничок нормативних висловів / Упоряд. А.Сербенська*. – Львів: НТШ, 2002. – 35с. 22. Р.Рожанківський *Щодо українського стилю фахової мови // Вісник: Проблеми української термінології*. – Львів, Львівська політехніка, 1998, № 336. – С.43–46.